

ürelmesen várakoztak sorsukra, de jól ismerték a türelmet: harminc évig gyakorolták rendületlenül mind a három megmészárolhatatlan elhatározással. Egész életükben csak erre a pillanatra készültek, és most, ha nem is magabiztosan, hiszen az nem illet volna a magasztos alkalomhoz, de bátran és reménykedve várták a döntést. Az éretnyves élet útját választották, hiába terült elébük hívogatólág a bün virágos mezeje: emelt fövel álltak ellen a kísértésnek, noha vérzett a szívük és most, a megpróbáltatásokkal teli út végén várták jutalmukat. Nem volt szükségük szavakra, hiszen ismerték egymás gondolatait, és érezték, hogy mindhármuk lelkét a megkönnyebbülés és a hála érzése tölti el. Micsoda kínok gyötörnék őket most, ha engedtek volna az akkor majdnem leküzdhetetlennek látszó szenvedélynek, milyen örűlt-ség lett volna néhány rövid, boldog évert feláldozni az Örök Eletet, amely végre oly csodásan fényeskedik nekik. Mindegyikük úgy érezte magát, mint aki hajsál híján menekült meg a hirtelen, erőszakos halálból, és most tétova csodálkozással tapogatja kezét-lábát, s alig tudja elhinni, hogy megmenekült. Semmit sem követtek el, amiért szemrehányást tehetnének maguknak, s amikor megjelennek angyalai, hogy közöljék velük az idő elérkezését, úgy lépnek majd előre, mint ahogyan a messze mögöttük maradt földi életben eddig is jártak, szívükben azzal a boldog tudattal, hogy megtették kötelességüket. Kissé oldalt álltak, mert nagy volt a tolongás. Szörnyű háború dúlt a földön, és már évek óta vonult az ítéltőszék elé a sokféle nemzet temérdek katonája, az ifjúságot és erejűk teljében elesett férfiak végeleáthatatlan sora:

A három halovány, reszkető árny is a háború következtében állt itt most, ítéletére várva. John és Mary hajóját tengeralattjáró torpedója süllyesztette el; a nehéz munkában eltöltött áldozatos élettől megrendült egészségu Ruth pedig, az imádoott férj haláláról értesülve, holtan rogyott össze a csapás súlya alatt. John voltaképpen megmenekülhetett volna, ha nem próbálja a felesége életét menteni; gyűlölte az asszonyt; szíve mélyéből gyűlölte harminc hosszú éven át, de mindig teljesítette kötelességét iránta, és most a szörnyű veszély pillanatában eszébe sem jutott, hogy másképpen is tehetne.

Mégre kézen fogták őket angyalaik, és bevitték az Úr színe elé. Az Örökkévaló egy darabig ügyet sem vetett rájuk. Az igazat megvallva rosszkedvű volt. Egy perccel azelőtt egy tiszteletben megőszült filozófus jelent meg ítéltőszéke előtt, és az Örökkévaló szemébe

vágta, hogy nem hisz benne. Nem mintha ez a közlés megzavarhatta volna a Királyok Királyának nyugalmát, ezen csak mosolygott; de a filozófus — rűtül visszaélve a Földön egyidejűleg lezajló sajnálatos eseményekkel — azt kérdezte tőle, hogy a dolgok tárgyilagoss mérlegelése alapján össze lehet-e egyeztetni az Isten mindenhatóságát és végtelen kegyelmét.

— Senki sem tagadhatja a Gonosz létezését — jegyezte meg a

elemi erejű volt, hogy úgy vélték: az egész hosszadalmas világtörténelemnek csak az adott jelentőséget, hogy találkozásuk időpontjához és helyéhez vezetett el. Úgy szerették egymást, mint Daphnis és Chloé, vagy mint Paolo és Francesca. De az első önfelelt pillanat után, amely a szerelmi vallomást követte, elfogta őket a félelem. Becsületes emberek voltak, tisztelték önmagukat, a beléjük nevelt meggyőződést, és a környező tár-

zés élt benne már csak, a szűntelenül égő, titkos gyűlölet felesége iránt. Gyengéden, figyelmesen bánt az asszonnyal; mindent megtett, ami csak egy keresztény úriembertől várni lehetett. Teljesítette kötelességét. Mary jó és hűséges, sőt (meg kell mondani) kiváló feleség volt, soha nem tett szemrehányást férjének örűlt szenvedélyéért, de nem tudta megbocsátani neki az érte hozott áldozatot. Keserű lett és házsáros. S bár gyűlölte önmagát emiatt, mégsem állta meg, hogy ne vágja férje fejéhez mindazt, amivel bántotta. Készséggel feláldozta volna érte az életét, de nem bírta el, hogy a férfi egy pillanatig is boldog legyen, amikor ő maga olyan szerencsétlen, hogy szűntelenül csak a halálra vágyik. Hát most már meghalt, és mindhármán meghaltak; az életük szűrke volt és örömtelen, de elműlt; nem követtek el bűnt, és most méltó jutalmukra vártak.

A történet elhangzott, és csend lett. Csend támadt az ég összes bírósaígi teremeiben. „Menjete a pokolba!” — akarta az Örökkévaló mondani, de nem ejtette ki az ajkára toluó szavakat, mivel ezek olyan köznyelvi gondolatársítást idéztek, amelyet — igen helyesen — nem tartott méltónak az ünnepélyes alkalomhoz. És egy ilyen ítélet voltaképpen nem is felelt volna meg az ügy lényegének. Az Örökkévaló homloka elborult. Azt kérdezte magától, vajon ezért teremtette-e a végtelen tengereken ragyogó felkelő napot, a havasok csúcán csillámló fehérséget, ezért énekelnek-e önfeledten a domboldalról lefutó hegyi patakok, és ezért hullámlzik-e a játszi esti szélben az aranylő búzamező? — Néha azt hiszem — szólalt meg az Isten —, hogy a csillagok soha nem ragyognak olyan fényesen, mint amikor egy árok sáros vizében tükröződnek vissza. De a három árny ott állt előtte, és most miután elmondták szerencsétlen történetüket, önkéntelenül is elégedettség töltötte el szívűket. Keserű volt a küzdelem, de megtették kötelességűket. Az Örökkévaló fűjt egyet, mint ahogy az ember ráfűj az égő gyufára, és íme? Ott, ahol a három szegény lélek állt... semmi sem volt. Az Örökkévaló megsemmisítette őket.

— Sokszor törtem már a fejemet azon, hogy az emberek miért gondolják, hogy olyan nagy fontosságot tulajdonítok a neki szabálytalanságoknak — jegyezte meg az Isten. — Ha figyelmesebben olvasnák műveimet, látnák, hogy mindig rokonszenvet éreztem az emberi gyengeség e fajtája iránt.

Majd a még egyre válaszra váró filozófushoz fordult: — Nem tagadhatja — mondta az Örökkévaló —, hogy ez esetben nagyon szerencsén egyesítettem mindenhatóságomat és végtelen kegyelmemet.

Karig Sára fordítása

ROZSNYAI ZOLTÁN NYÁR

Barabás Éva

Két víz

Csillogó csermely
cseppjét csodálok.
Akár a kristály
a csiknyi víz.

... vihar sem kellett,
csupán egy szellő,
napsugár elé
csúszik egy felhő,
— keseredik már szádban

[az iz.

Szélfújta portól
sár lett e víz.

Hömpölgő folyam
fakózdó tükrén
nyugtatod fáradt
tekinteted.

... és vihar támad.
Tölgydöntő orkán,
szálfenyő roppan
roppant hegy ormán
s szádice meg sem keseredett.
Nyoma sincs sárnak,
zavaros árnak.
Fakó a folyam, de
tekinteted
bármeddig nyugodtan
pihenteted.

Csányi Piroska

„Apám szájából szép volt az igaz...”

Levelét kaptam a Dél-Magyarország szerkesztőségétől. Egy bizonyos dr. Hódi Pál budapesti lakos az iránt érdeklődik, hogy milyen rokonság fűz engem Csányi Mátyás egykori szegedi zeneszerzőhöz.

Ezúton válaszolok a levélírónak, s azoknak is, akik talán még emlékeznek Csányi Mátyásra Szegeden. S egy kicsit reám is... Csányi Mátyás, a szegediek egykori népszerű „Matyi”-ja, a neves karmester és zeneszerző az édesapám volt.

Ahogy ezeket a sorokat írom, itt lóg a falon a fényképe. Ott ül a zongoránál, kopasz feje a néző felé fordul, szeművegén nyájás fény csillan s két keze a billentyűkön pihen. Körűlőtte — a zongora körül — ott a család. Nyolc gyermeke volt, hatot felnevelt a szűkös, karmesteri fizetésből és zeneműveinek csurranó-cseppenő jövedelméből.

Szegeden igen sok anekdóta fűződik apám nevéhez; bohém, minden nyomorúságon átszillanó, örök derűjű. Amikor a hatodik gyermeke született, barátai fejszűvával mondták:

— Nem lesz ez egy kicsit sok, Matyi? Miből fogod őket felnevelni?

Apám mosolyogva rázta meg fejét és vállrándítással felelt:

— Ugyan! Naponta egy liter tejjel többet veszek...

Az a szólásmondás járta akkor: „Akinek az Isten nyulacsát ad, bokrot is ad...”

Hát igen. De milyen áron? Apámra csak úgy emlékezem, hogy jóformán sohasem aludt. Amikor éjteltájt hazatért a színházból, megvacsorázott és nyomban leült hangszerezni. Saját műveit, operáját — a Péter abbé, vagy az Aranyembert —, nagyoperettjeit, a Masát, a Szerlem rózsáit, vagy a neves román zeneszerzők műveit. A reggel gyakran még a partitúra mellett találta. Délelőtt próba, edéd után 2—3 órai pihenés: de csak akkor, ha nem kellett estig, esetleg egy új operett premierjéig még egy-két betétdalt megírni vagy hangszerezni.

József Attila versidézetét nem ok nélkül adtam címűl. Apám szájából szép volt az igaz... u

Mert pihenés helyett azokat az estéket, amikor prózai előadás volt az aradi színházban, arra használta fel, hogy nekünk meséljen. Szegedről, gyermekéveim színhelyéről el kellett menekűlnünk a fehér-

terror alatt. Apám ugyanis részt vett az 1919-es kultúrforradalomban. Munkásdalárdákat szervezett, a színház valamennyi forradalmi ünnepségén ő vezényelt és Móra Ferencsel meg Juhász Gyulával együtt a „kultúrdirektórium” tagja volt. Így kerültünk Aradra. Ott is hamarosan népszerű lett édesapám, mindenki csak „Matyi”-nak hívta. Jól emlékszem a temérdek babérkoszorúra, amelyekből az évek folyamán anyám bablevest ízesített számunkra... És emlékszem sok-sok színházi estén a viharos ünneplésre, amelyben apámat részesítették.

De arról akartam beszámolni, hogy azokon a csodálatos, felejthetetlen estéken, amikor leült a zongorához és Beethovent, Mozartot, Wagnert, Mendelssohnt és Bartókot játszott, hogyan idomított a lelkűnket, zsenge, fejlődő értelműnket.

Édesapámtól kaptam az élet legszebb útravalóját: a zene és az írás művészetének szeretetét. És a legfőbb jót, amivel a kisember útnak indulhat a jövő nagy országútján: az emberek, az emberiség és a nagy eszmék szeretetét. Ő tanított meg arra, hogy mindig, minden helyzetben csak az igazságot szolgáljam, az elnyomott emberek és az elnyomott népek ügyét.

Felolvasó-estéket is rendezett. Csak olyan könyveket olvasott fel nekűnk, amelyekben az igazság győzedelmeskedett a rossz felett. Nagyon szerette a *Rab Ráby*-t, *Sándor Mátyás*-t, meg a *Nyomorultak*-at. Elejétől végig ő olvasta fel nekűnk, s mi áhitattal hallgattuk. Aztán költeményeket is: *Arany Jánost*, *Petőfit*, *Adi Endrét*. Adyt nagyon szerette, ifjúkorának jó barátja volt, s néhány dalát meg is zenésítette.

Átszőkött Battonyánál a határon, hogy újságíró-lányát meglátogassa. Akkor a *Délmagyarország* főmunkatársa voltam. A fasiszta Goga-kormány kiűldözött Erdélyből és Szegedre kerültem. A románoknál „fekete listán” voltam, útlevelet nem kaptam. Apám meg — és ez volt a legszomorűbb — a felfasiszta magyar hatóságok miatt saját hazájában volt „fekete listán”. Ezt akkor tudtam meg, amikor telefonon felhívtak dr. Illyés főügyész — apám egykori tanítványa volt — és közölte, hogy apámat, aki mint 1919-es kommunista, „fekete listán” van, elfogták a román határon, amikor átszőkött Magyarországra, és most a Csillag-börtönben várja sorsát.

— Nagyon szerettem az édesapját — mondotta a főügyész —, saját felelősségemre szabadlábra helyeztetem, de kérem, hogy az ő érdekében valóban térjen vissza Erdélybe.

Azt hiszem, az emberekben való hite akkor megrokkant egy kissé, amikor megtudta, hogy szűlvárosát, Szegedet azonnal el kell hagynia. Aradon volt

egy-két kis kellemetlensége amiatt, hogy mindig magyarnak vallotta magát, és meg sem akarta szerezni a román állampolgárságot. Most kiderűlt, hogy — „sehonnai, bitang embör” — így mondta szegény apám, és tiszta, ragyogó kék szeme könnybe borult — nem hazája többé Magyarország. Visszament Aradra — a határig elkísértém, és megindította a román állampolgárság megszerzésének ügyét. Az összes hírneves román zeneszerzők melléje álltak. De erről is járta egy anekdóta Aradon.

A román megyefőnök azt vitatta, hogy apám nem élt Erdélyben 1919 előtt. Apámnak ezt kellett bizonyítania, különben a román állampolgárságot sem kaphatta meg. Szerencsére Aradon született egyik húgom és legidősebb öcsém, mert apám akkor éppen vendégszerpelt az aradi színháznál és családját mindenűve magával vitte, még a hadtápvonalba is a háború alatt... De a megyefőnök diadalmasan mutatott rá legkisebb öcsém, Viktor (elesett a második világháború alatt Budapest ostrománál, éppen húsz éve...) szegedi születésének dátumára: 1919. október 26. De apám nem azért volt a humoráról, bonmot-írói és ötletességéről híres „Matyi”, hogy ki ne vágta volna magát:

— Hát én szűltem a gyerkőket?

Így kapta meg a román állampolgárságot. Többé meg sem kísérelte, hogy Magyarországra jőjjön. Amikor már nyugodtan jöhetett volna, mert a felszabadulás meghozta eszméinek győzelmét és nem lett volna többé „sehonnai, bitang embör” Szögedében, a szűlvárosába, akkor már elméje elborult, gyermekeit sem ismerte meg, csak két keze játszott fáradhatatlanul a zongorán, vagy — mikor már nem tudott felkelni az ágyból, hogy a zongorához menjen — a paplamon... Csodálatos dallamokat játszhatott a haláloságy paplanhuzatán, dallamokat, amelyeket csak ő hallott, s amelyek megédesítették az életét és a halálát is...

Az egykori *Pesti Napló*ban azt írta egyszer apámról a „csillagos” Szabó László: „Matyi az élet jobbik oldalát választotta”.... Előtte nem volt értéke sohasem a pénznek, csak a szépnak, az eszménynek, az emberségnek. És amikor 3 évvel ezelőtt meghalt, nem maradt utána semmi, még a művei sem. A Péter abbé, az Aranyember operák partitűrái elkallódtak a háború alatt. Talán néhány dalát őrizzzük még mi, a gyermekei és a budapesti Színháztörténeti Műzeum őrzi egy Heine-dalát, amit az azóta szintén elhunyt *Ocskay Kornél* énekelt magnoszalagra.

Sírja az aradi temetőben van, egyszerű fejfa őrzi örök álmát. Ezzel a néhány emlékező sorral — válszelevéllel dr. Hódi Pál kérdésére — szeretnék neki egy kis emléket állítani szeretett szűlvárosában, Szegeden.